

KAREN HORNEY VE NEVROTİK KİŞİLİK ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: BLUE JASMINE ÖRNEĞİ A RESEARCH ON KAREN HORNEY AND NEUROTIC CHARACTER: INSTANCE OF BLUE JASMINE

Sevgi KAVUT*

Öz

İlk kadın kuramcılardan biri olan Karen Horney, anksiyete ve nevrozun kültürel etmenlerden kaynaklandığını belirten bütüncül bir yaklaşımı benimsemiştir. İnsan davranışlarının içgüdü denilen fizyolojik olaylardan kaynaklandığı yönündeki Freudçu görüşe karşı çıkmış olan Horney, bozuk davranışların aile içi ilişkilerdeki aksaklıklar sonucu ortaya çıktığı ve ayrıca sosyokültürel etmenlerin de bu öğrenme sürecini önemli oranda etkilediği görüşünü savunmuştur. Horney, kişiliği insanın yaşamı boyunca edindiği çevresel etkenlerin sonucunda gelişen ve algılar, duygular, düşünceler, yargılar, amaçların birbirleriyle etkileşimi sonucunda ortaya çıkan bir süreç olarak tanımlamıştır. Nevrotik kişiliğin gelişiminde kültürün oynadığı rolü vurgulayan Horney, nevrozda rol oynayan en önemli etkenin, çocuklukta yaşanan temel kaygı deneyimi olduğunu öne sürmüştür. Bu çalışmanın amacı, Karen Horney'ı ve psikoloji alanında yaptığı çalışmalarını incelemek, alana kazandırdığı nevroitik eğilimler, nevroitik ihtiyaçlar, temel anksiyete, gerçek benlik, idealleştirilmiş imge ve dışsallaştırma kavramlarını irdelleyerek nevroitik eğilimlerin ve nevroitik ihtiyaçların insan yaşamı üzerindeki etkilerini değerlendirmektir. Bu nedenle bu çalışmanın alan araştırması kısmında "Blue Jasmine" filminin baş karakteri Jasmine üzerinden film analiz yöntemi kullanılarak nevroitik kişiliğin birey üzerindeki etkisi incelenmiştir. Filmdeki roller ve diyaloglar üzerinden Horney'in temel kavramları da örneklendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Karen Horney, Nevroz, Anksiyete, Nevrotik Eğilimler.

Abstract

Being one from first woman theorists Karen Horney has adopt a integrated approach who indicate stem from anxiety and neurosis of cultural factors. Human behaviour instinct is telling has rejecting Horney has protect from physiological events originate which toward Freud opinion show up as a result of intrafamilial relationship of flaws and also social effect this learning process considerably affect which opinion. Horney, has indicated personality human of lifelong occurring as a result of environmental effect and arising a process perceptions, emotions, notions, judgements and aims with one another interaction. In development of neurotic character emphasizing Horney culture of status has asserted in neurosis entering into the most effect in childhood living anxiety experience. This study's goal, Karen Horney and psychology in field her works examine, his neurotic trends, neurotic needs, anxiety, true self, idealized self and externalization concepts by scrutinizing is evaluate neurotic trends and neurotic needs of on person life of effects. In this context, has examined to individual's influence of neurotic trends and neurotic needs "Blue Jasmine" film of main character through Jasmine by being used film analysis methods. The basic concepts of Horney's have been also exemplified through the roles and dialogues in the movie.

Keywords: Karen Horney, Neurosis, Anxiety, Neurotic Trends.

1.GİRİŞ

Karen Horney 1885'te Hamburg'ta doğdu. Annesi Hollanda kökenli bir Alman vatandaşı, babası Norveçli bir gemi kaptanıydı. Horney'in anne ve babasının farklı uluslardan gelmesi ve babasının kaptan olması nedeniyle çocukluk yıllarında sık seyahat etmesi, geliştirdiği kuramda kültürel etmenlere önem tanınmasında etkili olmuştur (Geçtan, 2014: 221).

Horney'in çocukluğu hiç de ideal bir çocukluk değildi. Annesi abisini kayırıp Horney'i reddederek sürekli olarak görünüşünü ve zekasını küçümseyerek onu şiddetli değersizlik, aşağılık ve düşmanlık duygularına terk etmişlerdi. Horney bir erkek olmasından ötürü abisine karşı düşmanlık beslemişti. Bu sevgisizlik Horney'in daha sonra temel anksiyete adını vereceği kavramı beslemiş ve kişisel deneyimlerin, teorisyenin kişilik görüşleri üzerindeki etkisine bir başka örnek oluşturmuştur (Doruk, 2015: 165).

Karen Horney ortaöğrenimini Hamburg'da tamamladıktan sonra Berlin Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne girdi ve 1911'de buradan mezun oldu. Dört yıl süren psikiyatri uzmanlığı eğitimi süresince zamanın önde gelen psikanalistlerinden Karl Abraham ve Hans Sachs tarafından analiz edilen Horney, daha sonra Berlin Psikanaliz Enstitüsü'ne öğretim üyesi olarak atandı ve burada yıllarca çok sayıda psikanalist adayının eğitim ve gözetimine katkıda bulundu. Horney klinik çalışmalarını on beş yılı aşkın bir süre Ortodoks Freudcu yaklaşıma bağlı olarak sürdürdü. Ancak aldığı sonuçlardan hoşnutsuzluğu giderek arttı ve bazı sorunların klasik psikanalizle çözümlenemediğini gözlemlemeye başladı. Önceleri bu durumu kendi deneyimlerinin yetersizliğiyle açıklamaya çalıştıysa da sonunda psikanaliz kuramının yeniden gözden

*Öğr. Gör., İstanbul Gelişim Üniversitesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, sevgikavutt@gmail.com

geçirilmesi ve değerlendirilmesi gereğine inanmaya başladı. Horney'in kuramsal yaklaşımına ve klinik yeteneklerine karşı büyük ilgi ve beğeni geliştiren Franz Alexander, 1932'de onu Chicago Psikanaliz Enstitüsü'nde kendisiyle birlikte çalışmak üzere Amerika'ya çağırdı. Bu çağrıyı kabul eden Horney, orada iki yıl çalıştıktan sonra New York Psikanaliz Enstitüsü'ne öğretim üyesi olarak atandı ve çalıştığı süre içinde en önemli yapıtlarını verdi. Horney'in ilk önemli yapıtı 1937'de yayımlanan *Çağımızın Nevrotik İnsanı* olmuştur. Bu kitabında nevroitik davranışların oluşumunda kültürel etmenlerin ve bozuk insan ilişkilerinin rolünü vurgulayan Horney, genelde Freudcu doğrultudan fazla ayrılmamıştır (Geçtan, 2012: 221).

Ancak 1939'da Psikanalizde Yeni Yollar adlı kitabında kendi görüşlerini kesin bir biçimde ortaya koyarak nevroitik davranışların oluşum ve işleyişini "içgüdüsel ve gensele psikoloji" olarak nitelendiği Freudcu yaklaşımdan çok farklı bir biçimde açıklamıştır. Libido kuramını reddeden ve Oidipus kompleksi, özseverlik, anksiyete, transferans ve rezistans kavramlarına Freud'dan çok farklı bir yorum getiren Horney, ayrıca nevroitik sorunların tedavisinde ulaşılması gereken amaçları da oldukça değişik bir biçimde tanımlamıştır (Geçtan, 2014: 221,222).

Alman asıllı ABD'li hekim ve psikanalistir. Yeni Freudcu akımın temsilcilerindendir. Kişiliğin belirlenmesinde biyolojik güdülerden çok çevresel ve toplumsal koşulların rol oynadığını, nevrozlarla kişilik bozukluklarının başlıca nedeninin de bu koşullar olduğunu savunmasıyla Freud'dan ayrılır. Horney, nevrozda rol oynayan en önemli etkenin, çocuklukta yaşanan temel kaygı deneyimi olduğunu öne sürdü. Bu kurama göre çocuk kendini, "saldırgan bir dünyada yalnız ve aciz" hisseder; bu kaygıya karşı geliştirdiği değişik tepkiler kişiliğinde yer ederek, daha sonra psiko nevroz ve kişilik bozukluklarına yol açan mantıksız gereksinimlere dönüşebilir.

Horney'nin geniş klinik deneyimiyle de desteklenen bu görüşler, psikanalitik tedavide yeni bir yaklaşım oluşturulmasına da katkıda bulundu. Hastalarında bunaltının anlık nedenlerini belirlemeye çalışan Horney, psikanalizin hedefleri açısından gerçek yaşam ve gündelik sorunlarla uğraşmanın, çocuklukta duygusal gelişme evrelerini ve fantezileri çözümlenmek kadar önemli olduğunu düşünüyordu. Horney, birçok olguda, hastanın kendi kendine psikanaliz uygulayabileceğini de öne sürdü.

Katı bir Freudcu olmayı reddettiği için 1941'de New York Psikanaliz Enstitüsü'nden çıkarıldıktan sonra Psikanalizin İlerlemesi İçin Birlik adlı yeni bir grup kurdu. Yazmayı da sürdürerek *Our Inner Conflicts* (1945; *İç Çatışmalarımız*) ve *Neurosis and Human Growth* (1950; *Nevroz ve İnsan Gelişimi*) gibi çalışmalarında düşüncelerini daha da geliştirdi. *Feminine Psychology* (Kadın Ruhbilimi, 1986) adlı yapıtı ölümünden sonra 1967'de yayımlandı. Horney'nin, nevrozların nedenleriyle işleyişlerine ilişkin çözümlenmesi ve Freud'un kişilik kuramına getirdiği yenilikler, bu alandaki etkisini günümüze değin korumuştur. Horney'nin Türkçe'de *Nevrozlar ve Kendi Kendine Tedavisi* (1990) adlı bir kitabı daha yayımlanmıştır. (<http://www.nkfu.com/karen-horney-kimdir/> 10 Eylül 2013) Horney; bir davranışın, yaşanmakta olan zaman içinde ortaya çıkış biçiminin anlam ve önem taşıdığı görüşündedir. Ona göre, çocukluk yaşantıları ile yetişkin yaşam arasında doğrudan ve yalın bir ilişki kurma imkanı sınırlıdır. Bunun nedeni aradan geçen sürede, kişinin yeni davranış örüntüleri geliştirmesine neden olan başka olaylar yaşamasıdır. Davranışların çevreyle olan ilişkilerine atf yaparak kültürel etmenlerin ve bozuk insan ilişkilerinin nevroitik davranışların oluşumundaki etkilerini "*Çağımızın Nevrotik İnsanı*" adlı yapıtında tartışmaktadır (Yavuzer, 2013: 44).

Olağanüstü yetenekli bir hekim olarak bilinen Horney, bir yandan klinik çalışmalarını sürdürürken, psikoterapistlerin eğitimi konusuna da eğilmiştir. Psikanalizi Geliştirme Derneği'nde ve dekanlığını da üstlendiği Amerikan Psikanaliz Enstitüsü'nün kuruluşunda çalışmış, ayrıca *Journal of Psychoanalysis*'in editörlüğünü yapmıştı. Karen Horney kısa süren bir hastalık döneminden sonra, 1952 yılında New York'ta öldü (Geçtan, 2014: 222).

Horney'in hayatı ve çalışmalarını temel alarak nevroitik eğilimler, nevroitik ihtiyaçlar anksiyete, gerçek benlik ve idealleştirilmiş imge, dışsallaştırma kavramlarının ele alındığı bu çalışmanın amacı nevroitik kişilik yapısının insan üzerindeki etkisini ve nevroitik eğilimlerin iletişim süreçlerine yansımalarını incelemektir. Dolayısıyla bu çalışmanın alan araştırmasında "Blue Jasmine" filmi analiz edilerek, Jasmine karakteri üzerinden nevroitik kişiliğin ve nevroitik ihtiyaçların birey üzerindeki etkileri gözlemlenecektir.

2.Horney'in Kuramı

Horney kuramında kişiliğin yapısı ve gelişimi ile ilgili fikirlere çok fazla yer vermemiş daha çok nevroz, psikoterapi ve kadın cinselliği üzerinde durmuştur (İnanç ve Yerlikaya, 2012: 90). Horney; kişilerarası ilişkilere doğru, kişilerarası ilişkilere karşı ya da kişilerarası ilişkilerden uzak olarak kişilik organizasyonu nitelendirmiştir (Blatt ve Levy, 2003: 112).

Horney'e göre kişilik, insanın yaşamı boyunca çevresel etkenlerin sonucunda gelişen; algılar, duygular, düşünceler, yargılar, amaçların birbirleriyle etkileşimi sonucunda ortaya çıkan bir süreçtir. Kişilik; aile çevresi, toplumsal ve kültürel etkenlerin etkileşimiyle ortaya çıkar. Horney'in kişilik görüşünde, güvenlik duygusu ve doyum olmak üzere iki temel etken rol oynar. Bu anlamıyla güvenlik duygusu insan davranışlarının temel gereksinmesidir. Öteki doyum etkeni ise, insan gereksinmelerinden doyum sağlayabilme ölçüsünü anlatır (Topses ve Serin, 2012: 52).Horney, benlikle ilgili çözümlemesinde, ülküleştirilmiş (ideal) ve gerçek benlik kavramlarıyla ilgili görüşler geliştirmiştir (Topses ve Serin, 2012: 53).

İnsan davranışlarının içgüdü denilen fizyolojik olaylardan kaynaklandığı yönündeki Freudçu görüşe karşı çıkmış olan Horney, bozuk davranışların aile içi ilişkilerdeki aksaklıklar sonucu ortaya çıktığı ve ayrıca sosyokültürel etmenlerin de bu öğrenme sürecini önemli oranda etkilediği görüşünü savunmuştur. Horney'e göre davranışlar, insanın çevresiyle olan ilişkiler içinde geliştirdiği tepkilerin örgütlenmiş örüntülere dönüşmesiyle oluşur. Yaşamın ilk günlerinde oldukça sınırlı sayıda olan bu tepkiler, giderek daha geniş bir ilişki alanlarına yönelir ve sonunda yetişkin yaşamın oldukça karmaşık görünümü tepki örüntülerine dönüşürler. Dolayısıyla davranışların belirleyicileri, insanın yaşamı boyunca geliştirmiş olduğu algılar, duygular, düşünceler, yargılar, değerler, amaçlar ve bunların birbirleriyle olan karşılıklı etkileşimleridir (Geçtan, 2014: 222).

Horney, Freud'un ego olarak adlandırdığı kişilik bölümünün varlığını sadece nevrotik kişiler için kabul eder. Ona göre ego, nevrotik kişilerde gözlemlenen "kişilik işlevlerinin bölünmesi" olgusunun bölümlerinden biridir. Çünkü nevrotik kişi, birbiriyle bağlantısı olmayan, ancak bir düzene girmek için çabalayan kişilik bölümleri topluluğudur. Horney ego ideali kavramının tanımında da Freud'dan ayrılır. Freud ego idealini benliğin doğal bir parçası olarak yorumlamış ve benliğin sürekli bir biçimde kusursuzluğa ulaşmaya çalıştığı görüşünü savunmuştur. Ona göre ego idelai, ana-baba imgesinin bir kalıntısıdır ve kusursuzluğa karşı geliştirilen hayranlığın anlatımıdır. Buna karşılık Horney, ego idealini, kendisini kabul etmeyen bir benliğin ulaşmak istediği ütopyik bir amaç olarak tanımlar. Horney, Freud'un libido kuramını da açıkça eleştirmiş ve dayanağı olmayan genellemelerin gerçek veri sayılamayacağı, erojen beden bölgelerine ilişkin verilerin geçerliliğinin kuşku götürür olduğu ve insan ilişkilerini çarpık bir biçimde yansıttığı görüşünü savunmuştur. Horney, Freud'un Oidipus kompleksi olarak adlandırdığı olguyu kendi klinik yaşantılarında da gözlemlediğini, ama bunun biyolojik kökenli olduğuna inanmadığını vurgular. Ona göre Oidipus kompleksi, aslında cinsel kökenli olmayıp aşırı koruma, çocuğu kusursuz olmaya zorlama ya da onu ayrı bir varlık olarak kabul edememe gibi kusurlu anne-baba tutumlarının ikincil bir sonucu olarak gelişir (Geçtan, 2014: 223).

Horney özseverliği, insanın kendisini sevmesinden çok, benliğin şişmesi ve sevgiye değil başkalarının hayranlığına ihtiyaç duyma olarak yorumlar. Horney kadın psikolojisi konusundaki görüşlerini açıklarken konunun Freud'un içgüdüsel kökenli kuramı tarafından kısıtlandığından söz eder ve özellikle "erkek üreme organına imrenme" olgusunu kabul etmediğini vurgular. Kadınların da her insan gibi cinsel özerklik konusunda toplumsal kurumlardan etkilenmiş olduğunu savunan Horney, kültürün erkeklik ve kadınlık konusundaki değer yargılarının kadın psikolojisini önemli ölçüde etkilediği görüşündedir (Geçtan, 2014: 224).

3.Temel Anksiyete (Kaygı)

Korku, bir insanın karşılaştığı tehlikeyle orantılı bir duygudur; oysa anksiyetede durumla orantısız, hatta çoğu kez imgesel bir tehlikeye karşı geliştirilen bir tepki söz konusudur. Korku ve anksiyete duygularının her ikisi de var olan bir tehlikeye orantılıdır. Ne var ki, korkuyu yaratan tehlikenin açık ve nesnel olmasına karşılık, anksiyeteyi yaratan tehlike gizli ve öznedir (Geçtan, 2003: 165,166). Horney kaygı ve korku kavramlarını eş anlamda kullanmıştır. Bu kavramları tehlike karşısında gelişen duygusal tepki olarak tanımlamıştır. Kaygı duygusunun doğuştan temel kaygı olarak bulunduğunu ileri sürmüştür. Bu duygunun doğa güçleri ve ölüm karşısında ortaya çıktığını belirtmiştir (Köknel, 2014: 17). Anksiyete, korku ve endişenin egemen olduğu, birçok psikopatolojiyle ortaya çıkabilen ve birçoğunun da temelini oluşturan bir duygu durumudur (Şahin, Batıgün ve Uzun, 2011: 108). Horney'in görüşlerine karşı çıktığı Freud'a göre ise kaygı; içgüdüsel ihtiyaçlar karşısında yaşanan çaresizliğin işaretidir. Bir başka deyişle içgüdüsel ihtiyaçların uyanması, bunların kabul edilmezliğini de hatırlattığı için kaygı uyandırır; bu da savunma faaliyetini, esas olarak da bastırmayı devreye sokar (Tuna, 2005: 22). Bir başka tanım ise kaygı, zevk ya da üzüntü gibi birçok duygu arasında herhangi bir duygu değildir. Kaynağını insanın varoluşunun kendisinden alan, ontolojik bir insan niteliğidir. Kaygı, varoluşun merkezine yönelik ve hep var olan bir tehdittir (Sakızcıoğlu ve Acar, 2016: 1290).

Ortalama insan, anksiyetenin yaşamındaki öneminin pek az farkındadır. Bu konuda daha çok bazı çocukluk anksiyetelerini, anksiyeteli rüyalarını ya da günlük yaşamının dışında kalan, örneğin önemli bir

kişiyile yapacağı görüşmeden ya da sınavlardan önceki duygularını çağrıştırabilir. Nevrotik insanların çoğu anksiyetelerinin farkındadır. Ancak belirtileri bir kişiden diğerine oldukça değişir. Anksiyete yaygın olabilir ya da nöbetler biçiminde ortaya çıkabilir, yüksek yerler ya da bir topluluk karşısında konuşma gibi belirli durumlara ilişkin olabilir. İnsan anksiyeteden kaçınabilmek için her türlü yola başvurur. Bunun başlıca nedeni, anksiyetenin insanın yaşayabileceği en katlanılmaz duygulardan biri olmasıdır. Bunların en önemlilerinden biri çaresizlik duygusudur. Büyük bir tehlike karşısında insan etkin ve yürekli olabilir. Anksiyeteli insan ise çaresizlik duygusuna kapılmıştır ve gerçekten de öyledir. Özellikle güçlülük, yükselme ve duruma egemen olma kavramlarına önem veren kişilerde bu duygu daha da yoğundur (Geçtan, 2006: 166). Anksiyetenin bir diğer özelliği de mantıkdışı oluşudur. Mantıkdışı etkenlerin denetimi altına girmek katlanılması güç bir durumdur. Özellikle mantıkdışı güçlere yenilmekten çok ürken ve sürekli olarak kendilerini akılcı bir denetim altında tutan kişiler için bu durum daha da can sıkıcı olur. Ayrıca mantıklı düşünce ve davranışa önem veren toplumlarda mantıkdışı tepkiler onaylanmaz ve aşağılanır. Bunun sonucu olarak insan umutsuzluk içinde, korkularının ve savunma mekanizmalarının tutsağı durumuna gelir; davranışlarının yerinde olduğuna inanmaya çalışarak kendisinde bir bozukluk olduğu ve değişmesi gerektiği görüşlerini tümünden reddeder (Geçtan, 2003: 167). Horney'e göre düşmanca dürtüler nevroitik anksiyetenin oluşumuna yol açan temel nedendir. Bu anlatım, düşmanca duygularla anksiyete arasında doğrudan bir ilişki bulunan durumları da aşan bir anlam taşır (Geçtan, 2003: 167).

Horney'e göre çocuğun kendi kişiliğini bulabilmesi için gerekli olan doğal gelişiminin önlenmesi anksiyeteye sonuçlanır. Eğer çocuk açık ya da gizli bir biçimde itilmekte ve ancak katı beklentilere uyduğunda onaylanmakta ya da belirli beklentileri gerçekleştirebildiğinde sevgi bulabiliyorsa, büyüklerin tutarsız tutumlarıyla sık karşılaşılıyorsa, yetenekleri küçümseniyor ve daha başarılı olması bekleniyorsa, aşırı korunarak bağımlılığa zorlanıyorsa, başkaldırmanın kesinlikle engellendiği bir ortamda yetişmekteyse kendini gerçekleştirmeye giden yol kapanmış demektir. Böylece çocuk ileriki yaşamının nevroitik çatışmalarının çekirdeği olan boyun eğme ve karşı gelme çatışmasının oluşturduğu bir örüntü geliştirir. Horney'e göre bu iki karşıt olgu, temel anksiyeteyi ve yaşam boyu sürecek bir güvensizlik duygusunu oluşturur. Yetişkinlik döneminde bu kişiler sevilme, korunma ve kayırılma ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla insanlarla her türlü sürtüşme ve çatışmadan kaçınarak onları hoş tutmaya çabalarlar. Böylece saldırgan dürtülerini baskı altında tutan, bağımlı kişilik yapısının temelleri atılmış olur (Geçtan, 2003: 170).

İnsanlara doğru, insanlara karşı ya da onlardan kopuk tutumlardan yalnız biri insanın temel yaşam biçimi olarak benimsenirse, ortaya yapay bir kişilik çıkar ve insan gerçek benliğine yabancılaşır. Gerçek benlik ile idealleştirilmiş benlik arasındaki kopukluk arttıkça anksiyete de büyüdüğünden, benimsenmiş olan nevroitik tutum daha da pekiştirilir. Bu durum yabancılaşmayı, dolayısıyla anksiyeteyi yeniden artırdığından çözümcü olmayan bir kısır döngü yaşam boyu sürmek üzere kişiliğe yerleşmiş olur (Geçtan, 2003:171).

Düşmanlığı bastırmaktan kaynaklanan dört temel kaygı grubu vardır.

A. Kişinin kendi dürtülerinden kaynaklanan bir tehlike hissedilir.

B. Tehlikenin dışarıdan kaynaklandığı hissedilir.

Hem A hem de B iki alt gruba bölünebilir.

I. Tehlikenin benliğe yöneldiği hissedilir.

II. Tehlikenin başkalarına yöneldiği hissedilir.

A.I: Tehlikenin kişinin kendi dürtülerinden geldiği ve benliğe yöneldiği hissedilir. Bu grupta düşmanlık ikincil olarak benliğin aleyhine döner. Örneğin; yüksek yerlerden atlama fobisine sahip olma.

A.II: Tehlikenin kişinin kendi dürtülerinden geldiği ve başkalarına yöneldiği hissedilir. Örneğin; Diğer kişileri bıçakla yaralama fobisine sahip olmak

B.I: Tehlikenin dışarıdan geldiği ve benliği ilgilendirdiği hissedilir. Örneğin; fırtına korkusu.

B.II: Tehlikenin dışarıdan geldiği ve başkalarını ilgilendirdiği hissedilir. Bu grupta düşmanlık dış dünyaya yansıtılır ve esas düşmanlık nesnesi korunur. Örneğin; aşırı tedirgin bir annenin çocuklarını tehdit eden tehlikelere ilişkin kaygısı (Horney, 2017a: 50,51).

Kültürümüzde kaygıdan kaçmanın dört temel yolu vardır: Mantığa uygun kılmak, inkar etmek; uyuşturmak; onu canlandırabilecek düşüncelerden, duygulardan, dürtülerden, durumlardan kaçınmak (Horney, 2017a: 33).

Horney'in anksiyeteye ilişkin görüşlerinde Freud'dan ayrıldığı önemli noktalar ise şu şekilde özetlenebilir:

1.Freud'a göre anksiyete içgüdüsel dürtülerimizle duyduğumuz korku sonucu oluşur. Horney'e göre ise anksiyete baskı altına alınmış dürtülerimize karşı duyulan korkudan kaynaklanır.

2.Freud'a göre anksiyetede en önemli öge, dışavurulduğunda toplum tarafından onaylanmayacağı varsayılan cinsel dürtüler ve özellikle Oidipus kompleksinin çözümlenememiş olmasının yarattığı duygulardır. Horney'e göre ise cinsellik özgün bir anksiyete kaynağı değildir. Anksiyetenin dışarıya boşaldığında kişi için tehlike yaratabilecek dürtülerden kaynaklandığı doğru olmakla birlikte, cinsel dürtülerin tehlikeli varsayılması kişinin içinde yaşadığı kültürün değer yargılarına göre değişir ve bu dürtüler ancak toplumun yasakladığı yerlerde tehlike olarak algılanır.

3.Freud'a göre yetişkin insanın anksiyetesi çocukluk anksiyetelerinin bir tekrarı ve yeniden yaşanmasıdır. Horney'e göre çocukluk yıllarının anksiyeteleri sonraki anksiyeteler zincirine temel oluşturur. Ancak anksiyete tümüyle çocukluk yıllarına ait bir tepki değildir (Geçtan, 2014: 235,236).

Kaygı kökenini bireyin çocukluk yaşantılarından alır. Bu yaşantılar çocuğun anne-babası ve öğretmenleri gibi yetişkinlerin yanı sıra yaşatlarıyla olan ilişkilerini de içerir. Kaygı çocuğun çevresinde kaygılı insanların varlığı ile gelişir. Bulaşıcı bir duygu olduğundan, kaygılı ve telaşlı bir annenin bakışları, ses tonu ve genel havası çocuğu etkisi altına alır. Anneden geçen kaygı sonucu çocuk, zihninde yeni bağlantılar kurarak çevresindeki bazı diğer kişiler ve durumlar karşısında da kaygı duymaya başlar ve bunlardan uzak durmayı öğrenir (Geçtan, 1994: 87). Horney'e göre aşırı hırs çok fazla beklentiye sebep olur, aşırı hırslı insanlar kaçınılmaz bir şekilde amaçlarına ulaşamaz ve bu yüzden daima umduğunu bulamamış ve memnuniyetsizdir. Bu nedenle Horney'e göre bu kişilerin yaygın olarak yaşamları genel bir memnuniyetsizlik, düşmanlık ve anksiyete ile nitelendirilmiştir (Ryckman, Thornton, Butler, 1994: 86).

3.Nevrozların Genel Yapısı

Nevroz, korkuların ve bu korkulara karşı savunmaların ve çatışan eğilimler için uzlaşma çözümleri bulma girişimlerinin neden olduğu ruhsal bir hastalıktır (Horney, 2017a: 21). Bir başka ifadeyle nevroz, kendi kendine acı çeken kişinin yaşantısına ve sık sık da sağlığına karışmış bir çeşit özel ruhsal tedirginliktir (Fordham, 2015: 117). Horney'e göre bir rahatsızlığı nevroz olarak tanımlayabilmek için sadece biyolojik özelliklerin yeterli olmadığı, hastanın içinde bulunduğu kültürün ve o kültürün özelliklerinin de ele alınması gerektiğinden söz edilebilmektedir.

Kişiliği anlamaya yönelik her çabada, bu kişiliğin altında yatan itici güçleri ortaya çıkarmak temel bir öneme sahiptir. Bozuk bir kişiliği anlamaya yönelik bir girişimde temel olan şeyse bu bozukluktan sorumlu olan itici güçlerin ortaya çıkarılmasıdır (Horney, 1991: 33). Nevrozların ve psikozların başlangıcı, önemli düşlerin görülmesiyle belirlenir; ortaya çıkacak hastalığın nedenleri ve anlamı bu belirtilerde gizlidir. Bilinçaltının, hastayı korumaya yönelik son girişimidir. Bir nevroz ya da psikozun su yüzüne çıkışı, kendini bir sarsıntı dönemi ve durumuyla belli eder. Bu dönem sırasında kişi, yaşama olan güvenini yitirmeye başlar. Bunun sonucu olan manik hal ve uyumsuzluk, düzen bozukluğuna başkaldıran bilinçaltını son derece etkiler ve bilinçaltının durumu bildiren bir düş oluşturmasına yol açar. Bir nevroz ya da psikoz başlangıcındaki düşler, ilk çocukluk düşleriyle birlikte rastlanabilecek en ilginç düşleri oluştururlar (Jung, 2016: 257,258). Horney, nevrozlu kişiliğin gelişiminde kültürün oynadığı rolü vurguladı. Freud'un aksine, psikopatolojinin gelişimi için biyolojiyle ilişkili dürtü temelini varsaymadı. Rekabetçilik ve iktisadi yaşam gibi toplumsal kültürel etkilerin kim olduğumuzu nasıl biçimlendirdiğini ve mücadele ettiğimiz çatışmaları öne çıkardı (Magnavita, 2016: 97,98).

Nevrotiklerde gözlemlenebilen tutumlar şu şekilde sınıflandırılabilir: İlki duygusal yakınlık gösterme ve görmeye ilişkin tutumlar, ikincisi benlik değerlemesine ilişkin tutumlar, üçüncüsü kendini ortaya koymaya ilişkin tutumlar; dördüncüsü saldırganlık; beşincisi cinsellik (Horney, 2017a: 25).

1.Duygusal Yakınlık Gösterme ve Görmeye İlişkin Tutumlar: Çağımızın nevrozlarının baskın eğilimlerinden biri, başkalarının onay veya duygusal yakınlığına yoğun bir şekilde bağımlı oluşlarıdır. Hepimiz hoşlandığımız kişiler tarafından seilmeyi istesek de nevrozlu kişilerde ilgili kişiyi sevip sevmemeleri ya da bu kişinin yargılarının onlar için herhangi bir anlamı olup olmamasına bakılmaksızın, onaylanma ve sevgi için fark gözetmeyen bir açlık vardır (Horney, 2017a: 25,26).

2.Benlik Değerlemesine İlişkin Tutumlar: Aşağılık ve yetersizlik duyguları, mutlaka görülen özelliklerdir. Bunlar beceriksizlik, aptallık, çekici olmama inancı gibi şekillerde kendini gösterebilir veya herhangi bir temeli olmadan bulunur.

3.Kendini Ortaya Koymaya İlişkin Tutumlar: Belirgin ketlenmeleri içerir. Kendi isteklerini ifade etme veya bir şey sorma konusunda, kendi çıkarlarına bir şey yapma, bir düşünce veya gerekli eleştiriyi ifade etme konusunda birine emir verme; ilişkide bulunmak istediği kişileri seçme; insanlarla temas kurma ve benzeri konularda ketlenmeleri vardır. Ne istediğini bilmeye yönelik de ketlenmeleri vardır: karar verme,

kanaat oluşturma, yalnızca kendi çıkarı ile ilgili istekleri ifade etme cesaretindeki zorluklar (Horney, 2017: 26).

4.Saldırganlık: Birisine zıt gitme, saldırma, küçümseme, zarar verme davranışları ya da her tür düşmanca davranışlar saldırganlık olarak tanımlanır Bu tür bozukluklar kendini iki şekilde gösterir. Biri saldırgan, baskıcı, aşırı zorlayıcı olma, üstünlük kurma, aldatma ya da hata bulma eğilimidir. Bununla birlikte diğerlerinde bu bozukluklar kendilerini tersinden gösterir. Kişi yüzeyde kolayca aldatılmış, boyunduruk altına alınmış, azarlanmış, faydalanılmış ya da aşağılanmış hisseden bir tutum bulur. Bu kişiler de çoğu zaman bunun kendi tutumları olduğunun farkında değildir, ancak üzüntülü bir şekilde bütün dünyanın kendilerine karşı olduğuna, onları sömürdüğüne inanırlar

5.Cinsellik: Cinsel faaliyete duyulan kompulsif bir ihtiyaç ya da bu tür faaliyetlere yönelik ketlenmeler olarak sınıflandırılabilir (Horney, 2017a: 27,28).

3.1.Nevrotik İhtiyaçlar

Horney, bozuk insan ilişkilerine çözüm bulma amacıyla geliştirilmiş bir ihtiyaç listesi oluşturmuş, mantıkdışı çözümler olarak nitelendirdiği için bunları nevroitik ihtiyaçlar olarak adlandırmıştır.

1.Sevgi ve Onay İçin Nevrotik İhtiyaç: Bu ihtiyaçlar sonucu geliştirilen tutum başkalarını hoşnut etmeye ve onların isteklerine göre davranmaya yöneliktir. Böyle bir insan herkesin kendisi hakkında iyi şeyler düşünmesi için çabalar ve reddedilmeye karşı aşırı duyarlık gösterir.

2.Yaşamını Yönetecek Bir Ortağa Duyulan Nevrotik İhtiyaç: Sevgiye aşırı önem verir, terk edilmekten ve yalnız kalmaktan korkar.

3.Yaşamını Dar Sınırlar İçinde Tutmaya Yönelik Nevrotik İhtiyaç: Böyle bir insan başkalarından bir şey beklememeye kendini alıştıtır, azla yetinir, alçak gönüllülük gösterir.

4.Güç Kazanmak İçin Nevrotik İhtiyaç: Bu kişiler güç kazanarak başkalarını küçük düşürmek ister, zayıflığa dayanamazlar. Güç kazanma isteğini açıkça ortaya koymaktan kaçınan bazıları ise zeka ve bilgi yönünden üstünlükleriyle diğer insanları egemenlikleri altına almaya çalışırlar. Bu insanlar istem gücüyle her şeyin elde edilebileceğine inanırlar (Geçtan, 2014: 238).

5.Başkalarını Sömürmeye Yönelik Nevrotik İhtiyaç: Böyle kişiler diğer insanları kendi çıkarları için sürekli kullanarak bir yandan bağımlılık ihtiyaçlarına, diğer yandan düşmanca duygularına doyum sağlarlar (Geçtan, 2014, 238,239).

6.Saygınlık Kazanmaya Yönelik Nevrotik İhtiyaç: Bu insanların kendileri hakkındaki yargıları başkalarının değerlendirmelerine bağlıdır. Popüler olma çabasındadırlar.

7.Başkalarının Hayranlığını Kazanmaya Yönelik Nevrotik İhtiyaç: Bu insanlar oldukları gibi değil görünmek istedikleri biçimde görünürler. Herkesin beğenisini kazanma çabasındadırlar.

8.Başarı Kazanmaya Yönelik Nevrotik İhtiyaç: Böyle bir insan herkesten daha üstün durumda olma çabasındadır ve temel güvensizliğinin sonucu olarak sürekli ilerlemeye ve daha büyük başarılar kazanmaya çalışır.

9.Bağımsızlığa Ve Kendine Yeterli Olmaya Yönelik Nevrotik İhtiyaç: Başkalarıyla sıcak ve doyurucu ilişkiler kurma çabalarında düş kırıklığına uğramış olan bu insanlar, kimseye bağlanmak istemez ve yalnızlığı seçerler.

10.Kusursuz Olmaya Ve Eleştiriye Karşı Savunmaya Yönelik Nevrotik İhtiyaç: Böyle bir insan yanlış yapmaktan çok korkar, kendisine yönelebilecek eleştirilere ve kusurlu yönlerinin başkaları tarafından fark edilmesi olasılığına karşı çeşitli önlemler alır.

Horney'e göre bu on ihtiyaç, içsel çatışmaların kaynağıdır. Nevrotik kişinin sevgiye olan ihtiyacı hiçbir zaman doyurulamaz, çünkü sürekli olarak bulduğunun fazlasını ister. Bunun gibi bağımsızlık eğilimi de hiçbir zaman giderilemez, çünkü kişiliğin bir diğer parçası sürekli beğenilmek ve sevmek istemektedir (Geçtan, 2014: 239).

3.2.Nevrotik Eğilimler

Horney'e göre kişiliğin temel elemanları endişe ve korkudur. Her birey endişelerini ve korkularını yenmek amacıyla faaliyette bulunur. Kendilerini endişelendiren ve korkuya düşüren şeylerle baş edebilmek için bireyler bazı davranış kalıpları (taktikler) geliştirirler (Eren, 2017: 89). Nevrozun çekirdeğinde birbiriyle uyuşmayan tutumlar yer alır. Bu yüzden bunlara temel çatışma denir (Horney, 2017b: 36).

Temel çatışma ile bir çocuğun potansiyel olarak düşmanca bir dünyada yalnız ve çaresiz olmasından kaynaklanan duygu kast edilir. Çocuğun çevresindeki pek çok farklı unsur, bu türden bir güvensizlik duygusuna yol açabilir. Doğrudan ya da alttan alta baskı kurulması, kayıtsız ve tutarsız davranılması, kişisel ihtiyaçlarına saygı gösterilmemesi, gerçek anlamda yol gösterilmemesi, aşağılayıcı ve küçümseyici

davranışlar, aşırı takdir görmesi ya da hiç görmemesi, aşırı korumacılık, tutulmayan sözler verilmesi, düşmanca bir ortam gibi unsurlar buna kapı aralayabilir. Bu koşullar altında gelişimi baltalanan çocuk, hayatına devam etmenin, bu düşmanca dünyayla baş etmenin yollarını arar. Acizliği ve korkularına rağmen çevresindeki belirli güçlerle başa çıkmak için bilinçdışı taktikler geliştirir. Bunu yaparken yalnızca geçici stratejiler geliştirmekle kalmayıp kişiliğinin bir parçası haline gelen kalıcı karakter eğilimleri de geliştirir. Bunlara “nevrotik eğilimler” denir. Bu eğilimler zamanla üç ana hat olarak belirip ortaya çıkar: Bir çocuk insanlara yaklaşabilir, onların aksine gidebilir ya da onlardan uzaklaşabilir (Horney, 2017b: 32,33).

İnsanlardaki nevrotik eğilimler çocukluk yıllarından itibaren duygulanımdaki niteliksel değişimlerle belirginleşmekte olup yetersiz duygular içinde günlük yaşamın sorunlarından kaçınma eğilimi, suçluluk ve yaşamda aradığını bulamama gibi belirtilerle kendini göstermektedir (İlhan ve Gencer, 2010: 138). Horney üç kişilerarası ilişki türü (insanlara karşı hareket etme, insanlara yönelik hareket etme, insanlardan uzaklaşma) ve bunları sergileyen üç karakter tipi formüle etti: insanlara karşı hareket eden saldırgan tipi, insanlara yönelik hareket eden uysal tipi ve insanlardan uzaklaşan kopuk tipi temsil eder (Magnavita, 2016: 97).

1.İnsanlara Yaklaşma: İnsanlara yaklaşırken çaresizliğini ve acizliğini kabul eder ve yaşadığı bütün yabancılaşmaya ve korkulara rağmen başkalarının sevgisinin yanı sıra desteğini de kazanmaya çalışır. Başkalarıyla birlikteyken kendini ancak bu şekilde güvende hissedebiliyordur. Sözelimi aile bireyleri arasında anlaşmazlık varsa en güçlü kişi ya da gruba bağlanacaktır. Bu kişilere uyum göstererek, kendisini daha az güçsüz ve yalnız hissetmesini sağlayan bir destek ve aidiyet duygusu kazanır(Horney, 2017b: 33). Birinci grup, yani uyumlu tip, insanlara yaklaşma dediğimiz eğiliminin tüm özelliklerini gösterir. Belirgin bir sevgi ve onay ihtiyacı içindedir. Bilhassa da hem hayattan tüm beklentilerini karşılayıp hem iyiliğin ve kötülüğün sorumluluğunu üzerine alacak bir partnere ihtiyaç duyuyordur. Bu ihtiyaçlar tüm nevrotik eğilimlerde ortak özellikler gösterir. Zorlantılıdırlar, rastgeledirler ve karşılanmadıklarında kaygı ya da umutsuzluğa neden olurlar (Horney, 2017b: 38). Uyumlu tip olarak bilinen bu bireyler bazen güçlü olarak algıladıkları grup ya da kişilere bağlanma ve diğerlerinin sevgisini kazanmaya çalışarak temel anksiyeteye karşı korunma ve güvence kazanmak için çabalar ve çaresizliklerini kabul eder (Coolidge, Moor, Yamazaki, Stewart ve Segal, 2001: 1388).

Bu tipin kendine yönelik bazı karakteristik tutumları vardır. Bunlardan ilki, yoğun bir biçimde hissettiği güçsüzlük ve çaresizlik duygusudur; zavallı ben hissidir. Kendi başına bırakıldığında kendini kaybolmuş hisseder. Üstelik yaşadığı bu çaresizliği, kendine ve başkalarına dürüstçe itiraf eder. Bu durum kişinin rüyalarında da çarpıcı bir biçimde görülebilir. Buna çoğunlukla ilgi çekmek ya da kendini savunmak için başvurur: “Beni sevmelisin, korumalısın, affetmelisin ve terk etmemelisin; çünkü çok güçsüz ve çaresizim.” İkinci belirgin özelliği, kendini başkalarına göre daha geri planda tutmaya eğilimli olmasıdır. Herkesin kendinden daha üstün, daha cazip, daha akıllı, daha eğitilmiş ve daha değerli olduğunu varsayar. Bu duygu büsbütün temelsiz değildir; güvensizliği ve çekingenliği kabiliyetlerinin körelmesine yol açmıştır. Bununla beraber, yetkin olduğu alanlarda bile kendine güvenmemesi başkalarını üstün görmesine neden olur. Kendine has üçüncü özelliği ise başkalarına olan bağımlılığının bir parçasıdır. Bu da kendini başkalarının düşüncelerine göre, onların gözünden değerlendirmeye yönelik bilinçdışı bir eğilim duymasından başka bir şey değildir. Diğer insanların onu onaylayıp onaylamamasına, sevip sevmemesine göre özgüveni artar veya azalır (Horney, 2017b: 41).

2.İnsanların Aksine Gitme: İnsanların aksine gittiğinde ise çevresindekilerin kendisine düşmanca yaklaştığını farz eder ve bilinçli ya da bilinçdışı bir biçimde savaşıma hazırdır. Başkalarının kendisine yönelik duygu ve niyetlerinden şüphelenir. Mümkün olan her şekilde muhalafet eder (Horney, 2017b: 33). Salırgan tip olarak bilinen bu insanlar ikiyüzlülük ve çevrelerine karşı düşmanlığı benimsemiştir ve bu tip kişiler birilerinden intikam almak ya da kendilerini korumak için bilinçli ya da bilinçdışı olarak savaşır (Coolidge, Moor, Yamazaki, Stewart ve Segal, 2001: 1388).

Salırgan kişiye göre dünya, yalnızca en güçlü olanın hayatta kaldığı ve güçlüünün zayıfı yok ettiği bir arenadır. Hayatta kalmak için kişinin başkalarını umursamadan yalnızca kendi çıkarlarını düşünmesi her durumda başlıca kuraldır. Dolayısıyla kişinin temel ihtiyacı başkaları üzerinde denetim sağlamaktır. Salırgan kişi, aynı anda hem başkalarını gölgede bırakmayı hem de başarı kazanmayı hem de nasıl olursa olsun tanınmayı ister. Başarı ve prestij, rekabetçi bir toplumda kişiye güç sağladığı için bu yöndeki uğraşları kısmen iktidar kazanmaya yöneliktir (Horney, 2017b: 49).

3.İnsanlardan Uzaklaşma: Temel çatışmanın üçüncü yönü, insanlara mesafe alma ve uzaklaşma ihtiyacıdır. Yalnız kalma isteğinin nevrotik bir uzaklaşmanın ve geri çekilmenin işareti sayılması için kişinin başkalarıyla ilişki kurarken dayanılmaz bir güçlük yaşıyor olması ve yalnızlığı da bundan kaçmanın başlıca yolu olarak görmesi gerekir. Mesafeli kişinin bazı özellikleri kendine özgüdür. Bu özellikler arasında en belirgin olanı, genel anlamda insanlara yabancılaşmadır. Yabancılaşma, yalnızca insan ilişkilerindeki

bozukluğun bir göstergesidir. Genellikle mesafe ve uzaklaşmayla ilişkilendirilen bir başka özellik ise kişinin kendi benliğine yabancılaşması yani herhangi bir duygusal deneyime karşı duyarsızlaşması, hissizleşmesi, kim olduğunu, neyi sevdiğini, neyi sevmediğini, neyi arzuladığını, ne umduğunu, neden korktuğunu, neye hınçlandığını, neye inandığını bilememesidir. Bu tür bir yabancılaşma tüm nevrozların ortak özelliğidir (Horney, 2017b: 56,57). Mesafeli tip olarak bilinen bu kişiler aidiyet duygusu ya da savaşıma arzusuyla sahip değildir. Bu kişiler sadece diğerlerinden uzaklaşmaz, aynı zamanda kendilerine de yabancılaşır (Coolidge, Moor, Yamazaki, Stewart ve Segal, 2001: 1388).

İnsanlardan uzaklaştığında ise ne aidiyet ister ne de savaşmak; yalnızca bir başına olmak ister. Diğer insanlarla fazla ortak şeyi olmadığını ve kendisini hiçbir şekilde anlamadıklarını düşünür (Horney, 2017b: 33). Mesafeli kişi bir kural olarak daima tek başına çalışmayı, uyumayı ve yemeyi tercih eder. Bağımsızlığı olumlu bir değer olarak görür. Etki ve baskı altında kalmamayı, kimseye bağlanmamayı ve borçlu kalmamayı amaçlar (Horney, 2017b: 59). Horney'e göre normal insanlar diğer insanlarla ilişkilerinde bu üç tarza da başvururken nevrozikler ise bunlardan sadece bir tanesine çok katı bir biçimde bağlanma eğilimindedirler (Yıldızoğlu, 2013: 71).

Bu üç tutumun her birinde temel kaygının bir ögesi ve fazlaca baskındır. İlkinde çaresizlik, ikincisinde düşmanlık ve üçüncüsünde ise yalnızlık (Horney, 2017b: 33). Nevrotik kişi esnek değildir; belli bir durumda atacağı adımın uygun olup olmadığına bakmaksızın uyum göstermeye, tartışmaya ya da uzak durmaya mecbur hisseder kendini ve bunları yapamadığında da paniğe kapılır. Bu yüzden söz konusu üç tutum güçlü bir biçimde var olduğunda kişi ciddi bir çatışmaya girmeye mecburdur (Horney, 2017b: 35).

5. Gerçek Benlik ve İdealleştirilmiş İmge

Horney'e göre insanlarda ruhsal bakımdan sağlıklı olanla sağlıklı olmayan arasında nitelik farkı vardır. Bu farklılığın önemli kavramlarından biri, Horney'in gerçek benlik kavramıdır. Gerçek benlik, yaşıyor olmanın temel özünü ifade etmektedir. Her birimizde evrensel olarak var olmasına karşın, her bireyin kendini gerçekleştirme yolundaki potansiyelini geliştirmesinde benzersiz ifadesini bulur. Sağlıklı gelişim çevresel koşullara bağlıdır. Olumsuz koşullar kişinin kendini gerçekleştirme sürecini engeller (Horney, 2015: 12). Bu anlamda gerçek benlik; bireyin kendisiyle barışık olması, kendisiyle bütünleşmesi ve kendini gerçekleştirme olarak tanımlanır (Topses ve Serin, 2012: 53).

İdealleştirilmiş imge; kişinin olduğuna inandığı ya da bir zamanlar olduğunu sandığı veya olması gerektiğini düşündüğü kişiye dair bir imge yaratmasıdır. Bu imge daima gerçeklikten uzaktır. Bu imgenin belli başlı özellikleri kişiliğin yapısına göre değişir. Söz gelimi, güzellik ya da güç, akıl, zeka, sabır, dürüstlük ön planda olabilir veya kişi neyi arzu ediyorsa o özellik ön planda yer alabilir. Bu imge gerçeklikten ne kadar uzak olursa kişi de kelimenin ilk anlamıyla o kadar kibirli olacaktır; çünkü kibir, kendini beğenmişlikle aynı anlamda kullanılsa da, aslında kişinin gerçekte sahip olmadığı ya da yalnızca potansiyel olarak sahip olduğu özellikleri taşıdığını sanmasıdır. Bu imge, gerçeklikten ne kadar uzaksa kişinin onaylanma ve tanınmaya duyduğu arzu ve hassasiyet de o kadar fazla olacaktır (Horney, 2017b: 73). Horney'e göre ülküleştirilmiş (ideal benlik) kişi; kendini idealleştirilmiş imge olarak görür ve çevresinden sürekli onay bekler. Gerçek kimlik ile olmak istediği kimlik arasında çatışma yaşayabilir ve böylece kendisiyle barışık olmaz. Kişi kendine yabancılaşır ve kişilik bütünlüğü bozulur (Topses ve Serin, 2012: 53).

İdealleştirilmiş imge ise ya kusurları yadsıdığı ya da bunları açığa vurduğu için gelişimin önünde kesin bir engeldir. Sahih idealler alçak gönüllüğe, idealleştirilmiş imgeyse kibre kapı aralar. İdealleştirilmiş imge nevrozun sarsılması, hatta zayıflatılması çok güç bir kalesidir. Bu imgenin başlıca işlevi gerçek bir özgüven ve gerçek bir gururun yerine geçmesidir. İdealleştirilmiş imgenin ikinci işlevi, kendini sürekli tartma ve diğerleriyle kıyaslama gereğidir; bunun nedeni kibir ya da kapris değil, duyduğu şiddetli gereksinimdir (Horney, 2017b: 75,76).

İdealleştirilmiş imge kişinin kendine yabancılaşmasına, kendinden nefret etmesinden ya da kendini aşağılamasından dolayı acı çekmesine sebep olur (Pinto, Maltby, Wood ve Day, 2012: 41). Dolayısıyla idealleştirilmiş imgenin en olumsuz tarafı kişiyi benliğine yabancılaştırmasıdır. İnsanın kendine yabancılaşmadan önemli parçalarını bastırması ya da onları ortadan kaldırması mümkün değildir (Horney, 2017b: 84).

6. Dışsallaştırma

Dışsallaştırma; kişinin içsel süreçlerini sanki kendi dışında olup biten olaylar gibi yaşamasından ve genellikle yaşadığı güçlüklerin sorumlusu olarak bu dışsal etkenleri göstermesidir. Dışsallaştırmanın idealleştirmeye ortak yanı, her iki durumda da amacın gerçek benlikten kaçmak olmasıdır. Ancak idealleştirmede kişiliğin birtakım rötülardan geçirilerek yeniden yaratılma süreci bir bakıma benliğin

sınırları içerisinde gerçekleştirilirken, dışsallaştırma bu sınırların büsbütün terk edilmesi anlamına gelir (Horney, 2017b: 87).

Temelde kişinin kendine duyduğu öfkeyi dışa vurmasının üç yolu vardır. Eğer kişi düşmanca duyguları açığa vurma konusunda bir ketlenme yaşamıyorsa kızgınlığını kolayca dışavurabilir. Böyle bir durumda bu duyguları başkalarına yöneltir ve bu durum, kendini ya genel bir huzursuzluk hali ya da kişinin kendinde nefret ettiği kusur ve hataları başkalarında görmekten özel bir rahatsızlık duyması biçiminde gösterir. Öfke ve kızgınlığın dışsallaştırarak yaşanmasının ikinci yolu, kişinin kendinde kabul edemediği kusurlarının diğerlerini çileden çıkaracağı yolunda bilinçli ya da bilinçdışı sürekli bir beklenti ya da korku içine girmesidir. Öfkeyi dışsallaştırmanın üçüncü yolu ise bedensel rahatsızlıklara odaklanmaktır. Kişinin kendine yönelik öfkesini hissetmemesi önemli fiziksel gerginliklere yol açar: ağrısak rahatsızlıkları, baş ağrıları ve yorgunluk gibi (Horney, 2017b: 91,92).

7. Blue Jasmine Filminin Konusu

New York'lu çekici ve göz alıcı bir ev kadını olan Jasmine, milyarder kocası Hal ile birlikte son derece gösterişli bir yaşam sürmektedir. Yatırımcı olarak çalışan Hal, son işlerinden birinde battığında, parasını bu denli cömertçe harcaması nedeniyle büyük bir mali krizin içine sürüklenir ve iflas etmenin eşiğine gelir. Jasmine evi terk eder ve bir süreliğine, San Francisco'nun taşrasında yaşayan üvey kız kardeşinin yanına gider. Tek çıkış yolu burada hayatını tekrar düzene sokup, zenginlik ve lüks içerisinde yaşamaktır. Bu süreçte modacı olarak kısa yoldan zengin olmayı ya da varlıklı birileriyle tanışmayı dener ancak içerisinde bulunduğu depresyona alkol ve antidepresan bağımlılığı da eklenince kendisini büyük bir karmaşanın tam ortasında bulur. Son filmi *To Rome with Love*'ın ardından tekrar kamera karşısına geçen Woody Allen'in yazıp yönettiği filmin başrollerini Cate Blanchett, Alec Baldwin ve Peter Sarsgaard paylaşıyor <http://www.beyazperde.com/filmler/film-206191/>

8. "Blue Jasmine" Filminin Horney'in Kuramsal Bakış Açısıyla Analizi

Kocasını Hal ile zengin bir hayat yaşarken kocasının kendisini aldattığını ve ayrılmak istediğini öğrenmesi ile kocasının yaptığı dolandırıcılığı FBI'a bildiren, kocasının iflasının ardından ise üvey kız kardeşi Ginger'in yanına giderek mütevazı bir hayat yaşamak zorunda kalan Jasmine'in nevroitik kişiliğinin özelliklerini film boyunca sergilediği gözlemlenmiştir. Filmin ilk sahnesinde uçakta tanımadığı yanında oturan bir kadına bir anda tüm hayatını anlatmaya başlaması ve sürekli geçmişe dönüp özlem duyduğu anların film içerisinde yansıtılması Jasmine'in mütevazı hayatını kabullenemediği, idealleştirdiği karakter ile kendini özdeşleştirerek davranış sergilediği görülmüştür.

Resim 1.Filmin ilk sahnesi

Filmin başında uçaktan indiği anda bavulunu alacağı sırada Jasmine'in görevliye "Şu çanta benim *Vuitton* olan" ifadesi Horney'in nevroitik ihtiyaçları arasında saygınlık ihtiyacının bir örneği olarak görülebilmektedir. Kardeşi Ginger'in evine geldiğinde ise Jasmine'in uçak biletini business class aldığını belirttiği an yaptıkları konuşmalar ise başkalarının hayranlığını kazanmaya yönelik nevroitik ihtiyacını gösterebilmektedir. Jasmine ve Ginger arasında filmde geçen uçak bileti hakkındaki konuşmalar Jasmine'in nevroitik kişiliğini ve nevroitik ihtiyaçlarını göstermektedir.

Jasmine: "Birinci sınıfta insan daha iyisini bekliyor". Ginger: "Birinci sınıf bir servet değil mi? Hani züğürttün". Jasmine: "Züğürtten de beterim. Ciddi miktarlarda borç yaptım". Ginger: "E... Nasıl birinci sınıf

uçarsın o zaman?”. Jasmine: “Bilmiyorum Ginger yaptım işte. Beni bilirsin. Savurganlık adetimdir.” Filmde yer alan bu konuşmalar incelendiğinde Jasmine’in saygınlık ve başkalarının hayranlığını kazanmak için nevroitik ihtiyaçlarını göstermekle birlikte, gerçek benliğinden uzaklaşarak idealleştirdiği imge olarak davranış kalıpları sergilediğinin farkında olmadığı sonucuna varılabilmektedir. Bu konuşmaların olduğu sahnede Horney’in kişinin olduğuna inandığı ya da bir zamanlar olduğunu sandığı veya olması gerektiğini düşündüğü kişiye dair bir imge yaratması olarak tanımladığı “idealleştirilmiş imge” kavramının etkileri görülmüştür.

Üvey kız kardeşi Ginger ile Jasmine’in bir süre kardeşinin evinde kalmak istediğini, yalnız kalmak istemediğini çünkü yalnız kaldığında aklına kötü düşüncelerin geldiğini belirttiği sahne de Horney’in nevroitik ihtiyaçlarından yaşamını yönetecek bir ortağa duyulan nevroitik ihtiyaca örnek gösterilebilir. Bu noktada Jasmine hislerini Ginger’a şu şekilde ifade etmiştir: “Yalnız kalamam Ginger. Yalnız kaldığımda aklıma kötü düşünceler geliyor”

Resim 2. Jasmine’in Ginger’in evine yeni geldiğinde konuştukları sahne

Film incelendiğinde gösterişli ve zengin bir hayat yaşayan Jasmine karakterinin yaşadığı olaylardan sonra Horney’in nevroitik eğilimlerden insanlardan uzaklaşma eğilimini sergilediği görülmüştür. Nitekim zengin bir hayat yaşarken parti ve eğlenceden hoşlanan Jasmine’in arkadaşının parti davetine “Hayır, bir sürü yabancıların arasına girmeye hazır değilim” sözleri ile cevap verdiği sahne nevroitik eğilimini yansıtmaktadır. Jasmine’in davranışları Horney’in temel anksiyete olarak tanımladığı kaygı ile de ilişkilendirilebilmektedir. Horney’e göre kaygı, kendini yalnız ve saldırgan bir dış dünya karşısında savunmasız hisseden çocuğun duygusudur. Nevrotik, aslında bu duyguyla savaşmaya çalışmaktadır. İnsan bu duyguyla savaşmak için kendini güvenli olarak değerlendirdiği alanla sınırlar (Tuna, 2005: 154). Bu nedenle Jasmine’in yaşadıklarından sonra hissettiği kaygıdan (temel anksiyete) dolayı insanlardan uzaklaşma nevroitik eğilimini sergileyerek, mesafeli kişilik yapısının davranışlarını film boyunca gösterdiğinden söz edilebilmektedir. Jasmine’in kendini güvende hissettiği üvey kız kardeşi Ginger’ın yanına giderek kendini bu alanla sınırladığı gözlemlenmiştir. Jasmine’in yaşadığı olaylardan sonra yabancıların arasına girmekten dolayı hissettiği kaygı modern psikoloji kuramcılarının David H. Barlow’un agorafobi olarak tanımladığı korku ile de tanımlanabilmektedir.

Barlow’a göre kalabalık veya yabancı bir yere girme korkusu anlamına gelen agorafobi ile kaygı arasında ilişki olduğunu gösteren kanıtlar bulunmaktadır. Agorafobinin özünde panik korkusuyla ilgili bir kaygı komplikasyonu olduğu güçlü kanıtlarla desteklenmektedir (Magnavita, 2016: 261). Dolayısıyla Jasmine’in arkadaşının parti davetine önce gitmek istememesi, ardından yalnız gitmek istemediği için kardeşi Ginger ile gitmek istemesi Horney’in on gruba ayırdığı nevroitik ihtiyaçlardan yaşamını yönetecek bir ortağa duyulan nevroitik ihtiyaca örnek gösterilebileceği gibi Barlow’un agorafobi kavramı ile de açıklanabilmektedir. Film boyunca gösterilen kendi kendine konuşma, sinir ilaçları alma ve sinir krizleri sahneleri ise nevroitik karakter yapısının birey üzerindeki etkisinin açık bir göstergesi olarak tanımlanabilir.

Jeanette olan gerçek adını gösterişli bulmadığı için değiştirerek Jasmine yapması Horney’in nevroitik ihtiyaçlarını akla getirmektedir. Saygınlık kazanma, başkalarının hayranlığını kazanma ile sevgi ve onay nevroitik ihtiyaçlarına örnek teşkil ettiği gözlemlenmiştir. Jasmine bu durumu filmde “Adımı değiştirdim. Evet. Jeanette gösterişli değil” ifadeleriyle belirtmiştir. Eşi Hal ile partide tanıştıkları anda “Blue Jasmine” şarkısının

çalışmasıyla şarkıdan etkilenmeleri ve Hal'in "Jasmine ismine aşık olmuştum. Çok romantik." sözleri Jasmine'nin adını değiştirmesinin sebebini açıklamaktadır. Bu doğrultuda Jasmine'in kendisi gibi değil idealleştirdiği kişi olarak davranışlarda bulunduğu görülmüştür. Jasmine'in bu tür davranışları Horney'in idealleştirilmiş imge kavramına da bir örnek olarak sunulabilmektedir.

Yaşadığı hayattan kurtulmak için bir yandan çalışırken diğer yandan kursa giden Jasmine'in moda ve dekorasyondan anladığı için dekoratör olmak ve tekrar eskisi kadar iyi hayat yaşamak için çabalamasının başarı kazanma nevrotik ihtiyacı olduğu gözlemlenmiştir. Bilgisayar kursunda tanıştığı arkadaşının parti davetinde tanıştığı ve hoşlandığı adamın (Peter) ona "Chanel kemer, Hermes çanta ve Vivier pabuçlar. Moda tasarımcısı mısınız?" sözlerinin üzerine bir dişinin yanında sekreter olarak çalışmasına rağmen "İç mimarım" cevabını verdiği sahne ise Jasmine'in başkalarının hayranlığını kazanma ile sevgi ve onay için nevrotik ihtiyacı ile idealleştirilmiş imge kavramlarının bir göstergesi olarak tanımlanabilmektedir. Fakir olmasına rağmen marka kullanımından vazgeçmemesi de nevrotik eğilimine örnek gösterilebilir.

Jasmine'in film boyunca gösterdiği bir diğer savunma mekanizmasının ise dışsallaştırma olduğu görülmüştür. Film incelendiğinde Hal'in kurduğu iktidardan pay almak, zenginliğinden feragat etmemek adına yıllarca kocasının yolsuzluklarına göz yuman Jasmine'in kocası kendini başkası için terk edince bütün suçu Hal'e yüklediği ve mutsuzluğunun, acılarının kaynağı olarak onu suçladığı görülmüştür. Dolayısıyla suça ortak olduğu halde kendisini bütün olanların dışında tutarak kocasını polise ihbar eden Jasmine'in Horney'in dışsallaştırma kavramını sergilediği gözlemlenmiştir.

Yaşadığı olaylar nedeniyle gerçek benliğinden uzaklaşan ve olayların kendisinden kaynaklandığını göremeyen Jasmine'in, filmin sonunda gidecek yeri olmamasına rağmen kardeşinin yanından dahi nevrotik karakterinden dolayı partide tanıştığı ama ayrıldığı sevgilisi Peter ile evleneceklerini söyleyerek ayrıldığı görülmüştür. Ardından bir parkta banka oturup kendine kendine konuştuğu sahnede ise filmin ilk karesinde uçakta tanımadığı halde yanında oturan kadına tüm hayatını bir anda anlatmaya başladığı sahnede olduğu gibi kendi gerçek benliğinden uzaklaşarak idealleştirdiği karakter ile kendini özdeşleştirdiği gözlemlenmiştir.

Resim 3. Filmin son sahnesi

Blue Jasmine filmi incelendiğinde Jasmine'in Horney'in nevrotik eğilimlerinden mesafeli tip olarak da tanımlanan insanlardan uzaklaşma eğilimini sergilediği görülmüştür. Yalnız, mutsuz, gergin ve insanlara karşı güvensiz olan davranışlarının da Jasmine'in bu eğilimini desteklediği gözlemlenmiştir.

9. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Blue Jasmine filminde Jasmine'in nevrotik bir karakter olarak film boyunca geçmişe özlem duyduğu ancak yaşadığı olaylarda herhangi bir şekilde kendini suçlamadığı için sorunlardaki payını göremediği, bu nedenle de yaşadığı sorunlara çözüm bulamadığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla Horney'in belirttiği gibi çatışmalar, kişiliğin içinde onları yaratan koşulların değiştirilmesiyle çözülebilir (Horney, 2017b: 164). Bu noktada terapinin hedefi sadece koşulları değiştirmek olabilir. Nevrotik kişinin kendisine çekidüzen vermesi, gerçek duygularının farkına varması, kendi değerler sistemini geliştirmeyi istemesi ve duygu ile fikirlerine dayanarak başkalarıyla ilişki kurması için yardımcı olunmalıdır. Her nevroz bir karakter bozukluğudur; dolayısıyla da terapinin amacı, tüm nevrotik karakter yapısını analiz etmektir (Horney, 2017b: 166).

Horney'e göre nevroz temel çatışmanın etrafına örülmüş koruyucu bir yapı olarak düşünüldüğünde analitik çalışma iki bölüme ayrılabilir. İlk kısımda belli bir hastanın başvurduğu tüm bilinçdışı çözüm girişimleri, kişilik üzerindeki tüm etkileriyle birlikte ele alınır. Bu çalışma, kişinin genel tutumunun, idealleştirdiği imgenin ve dışsallaştırmalarının tüm dolaşımalarıyla birlikte bunların altta yatan çatışmalarla nasıl bir ilişkisi olduğunu göz önünde bulundurmadan ele alınmasını içermektedir. Diğer kısım ise çatışmaların kendisiyle çalışmasını içermektedir. Bu çalışma yalnızca hastanın çatışmalarının genel çerçevesini anlamasını sağlamakla kalmaz; aynı zamanda onları ayrıntılı olarak görmesine yardımcı olur (Horney, 2017b: 166, 167).

Kişilik bozukluğu olan bireylerin toplumsal uyumlarında, iş yaşantılarında ve sosyal ilişkilerinde süreklilik sağlayabilmelerinde önemli ölçüde bozukluk görülmektedir (Sayar ve Dinç, 2008: 97). Nitekim Blue Jasmine filminde Jasmine'in de zengin bir hayatın ardından aldatıldığını öğrenmesi üzerine kocasının dolandırıcılığını ihbar etmesi ve kocasının iflası üzerine kendisinin de mütevazı bir hayat yaşamaya başladığı anda nevrotik karakteri nedeniyle yaşadığı zorluklar görülmüştür. Bu nedenle nevrotik bireyin sorunlarını çözebilmesi için öncelikle kendi gerçek benliğinin farkında olması ve yaşanan sorunlardaki payını fark etmesinin sağlanması çözüm olarak sunulabilmektedir.

Nevrotiklik düzeyi yüksek olan insanlar kararsız, huzursuz, kaygılı, alıngan, duygusal davranma eğiliminde olan, çabucak üzülen ya da öfkelenen, küçük sorunlar karşısında bile aşırı duygusal tepkiler veren ve tekrar normale dönmekte güçlük yaşayan kimselerdir (Şahin ve Ünüvar, 2011: 1218). Bu bakımdan Blue Jasmine filmi incelendiğinde Jasmine karakterinde nevrotik karakterin belirtilen tüm özelliklerinin yer aldığı gözlemlenmiştir. Film boyunca Jasmine'in kendisine söylenen sözlere gösterdiği aşırı tepkiler, yaşadığı sinir krizleri, kendi kendine konuşması, yaşadığı eski günlere özlem duyması ancak eski normal günlerine dönmekte yaşadığı güçlükler nevrotik karakter yapısının örnekleri olarak ifade edilebilir.

Hasta dışsallaştırmak yerine sorunlardaki payını görmeye başladığında, daha az düşmanlık sergileyecek, daha az kırılgan, daha az korkak, daha bağımsız, daha az talepkar olacaktır. Düşmanlığı hafifleten öncelikle çaresizliğin azalmasıdır. Kişi ne kadar güçlü olursa, kendisini o kadar az tehdit altında hisseder. Hastanın ağırlık merkezi önceden başkalarındayken artık kendisine geçer; kendisini daha aktif hisseder ve kendi değerler sistemini oluşturmaya başlar. Yavaş yavaş mevcut enerjisinde de bir artış olur: Bazı parçalarını bastırmak için kullandığı enerji serbest kalır; korkuları, küçümseme duygusu ve çaresizliği onu daha az ketler, daha az felç etmeye başlar. Körü körüne uyum göstermek, kavga etmek ya da sadistçe dürtülerini açığa vurmaya yerine, eylemlerine rasyonel bir temel verir ve böylece daha güçlü hale gelir. Bu değişikliklerin genel sonucu, hastanın başkalarıyla ve kendisiyle ilişkisinin gelişmesidir. Kişi artık daha az yalıtılmış olmaya başlar; daha çok güçlenir ve daha az düşman olur; diğerleri yavaş yavaş savaşılabilecek, manipüle edilecek ya da kaçılacak kişiler olmaktan çıkar. Artık başkalarına karşı samimi duygular besleyebilir. Dışsallaştırma azaldıkça ve kendine duyduğu küçümseme kayboldukça kendisiyle ilişkisi de gelişir (Horney, 2017b: 179,180). Dolayısıyla Blue Jasmine filmi çerçevesinde nevrotik kişiliğin birey üzerindeki etkisi incelendiğinde kişi sorunlarını fark etmediği, gerçek benliğinden uzaklaşarak yaşadığı sorunları dışsallaştırdığı taktirde Jasmine örneğinde olduğu gibi yalnız, mutsuz, kaygılı ve güvensiz bireylerin varlığının artacağı ileri sürülebilmektedir.

Bir başka kişilik kuramcısı Carl Gustav Jung'a göre ise nevrotik insanın materyali ağırlıklı olarak kişisel kökenlidir. Düşünceleri ve duyguları, ailesi ve sosyal ortamı etrafında döner ama bir delilik durumunda kişisel alan sıklıkla kolektif temsiller tarafından tamamen hiçe sayılır (Jung, 2015: 136). Sonuç olarak Horney ve diğer kişilik kuramcılarının görüşleri değerlendirildiğinde nevrozun ve nevrotik eğilimlerin bireysel kökenli olduğu ve kişinin çocukluk döneminden başlayarak yaşadığı kültürel çevrenin etkisiyle güçlendiği görülmüştür. Bu nedenle, nevrotik eğilimlerin ve çatışmanın çözülebilmesi için öncelikle nevrotik kişinin yaşadığı sürecin farkına varmasının sağlanması ve kendi iç dünyasına yönelmesi gerektiğinden söz edilebilmektedir.

Nevrotik kişi odak noktasını başkalarından kendisine yönelttiğinde sorun ve problemlerinin dış değil iç kaynaklı olduğunu da gözlemleyebilme olanağını elde etmekle birlikte daha sağlıklı ilişkiler geliştirme yetisine sahip olabilecektir. Bu nedenle bu çalışmada Horney'in temel kavramlarının aktarılmasının yanı sıra Blue Jasmine filmi ile nevrotik bir karakterin sorunlarını çözebilmesi için iç dünyasına yönelmesinin önemi vurgulanarak nevrotik bir bireyin yaşam içerisinde sağlıklı ilişkiler yürütebilmesine katkıda bulunulmak istenmiştir.

KAYNAKÇA

- Horney, Karen (1991). *Kendi Kendi Psikanaliz*. Çev. S. Budak, Ankara: Öteki Yayınevi.
Horney, Karen (2015). *Nevrozlar ve İnsan Gelişimi*. 2.Baskı. Çev. E.Erbatur, İstanbul: Sel Yayıncılık.
Horney, Karen(2017a). *Çağımızın Nevrotik İnsanı*. 3. Baskı. Çev. B. Kıcı, İstanbul: Sel Yayıncılık.

- Horney, Karen (2017b). *İçsel Çatışmalarımız*. 3.Baskı. Çev. Z. Koçak, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Blatt, J. Sidney ve Levy, N. Kenneth (2003). Attachment Theory, Psychoanalysis, Personality Development and Psychopathology. *Psychoanalytic Inquiry*, p.104-152.
- Coolidge, F., Moor, C., Yamazaki, T, Stewart, S. ve Segal, D. (2001). On the Relationship between Karen Horney's Tripartite Neurotic Type Theory and Personality Disorder Feature. *Personality and Individual Differences*, I. 30, p. 1387-1400.
- Doruk, K. Ece (2015). *İknamın Sosyal Psikolojisi*. Derin Yayınları: İstanbul.
- Eren, Eren (2017). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*. 16. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Fordham, Frieda (2015). *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*. Çev. A. Yalçın. 9. Basım, İstanbul: Say Yayınları.
- Geçtan, Engin (1994). *İnsan Olmak*. 14. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Geçtan, Engin (2003). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Geçtan, Engin (2014). *Psikanaliz ve Sonrası*. 16. Basım, İstanbul: Metis Yayınları.
- İlhan, Levent, Gencer, Eylem (2010). Çocuklarda Nevrotik Eğilimler ve Badminton Eğitimi İlişisine Yönelik Bir Araştırma. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, C.4, S. 2, s. 137-145.
- İnanç, Banu ve Yerlikaya, Ercüment (2012). *Kişilik Kuramları*. 6. Baskı, İstanbul: Pegem Akademi.
- Jung, Carl (2016). *İnsan Ruhuna Yöneliş*. Çev. E. Büyükinal. 10. Baskı, İstanbul: Say Yayınları.
- Jung, Carl Gustav (2015). *Kişiliğin Gelişimi* Çev. D. Olgaç, İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Köknel, Özcan (2014). *Kayıdan Korkuya*. 1. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Magnavita, J. Jeffrey (2016). *Kişilik Kuramları*. Çev. Psikoterapi Enstitüsü. 1. Baskı, İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.
- Pinto, Diana, Maltby, John, Wood, Alex ve Day, Liz (2012). A Behavioral Test of Horney's Linkage between Authenticity and Aggression: People Living Authentically are Less-Likely to Respond Aggressively in Unfair Situations. *Personality and Individual Differences*, V. 52, p.41-44.
- Ryckman, Richard, Thornton, Bill, Butler, Corey (1994). Personality Correlates of the Hypercompetitive Attitude Scale: Validity Test of Horney's Theory of Neurosis. *Journal of Personality Assessment*, V. 62, I.1, p.84-94.
- Sakızcıoğlu, Selda ve Acar, Nilüfer (2016). Uzak Film'in Varoluşçu Terapinin Temel Kavramları Açısından Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. C.9,S.43, s.1288-1297.
- Sayar, Kemal ve Dinç, Mehmet (2008). *Psikolojiye Giriş*. 1. Basım, İstanbul: Dem Yayınları.
- Şahin, Hülya ve Ünüvar, Perihan (2011). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Empatik Becerileri ve Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi. *e-Journal of New World Sciences Academy*, C.6, S.1, s. 1216-1226.
- Şahin, H. Nesrin, Batıgün, D. Ayşegül, Uzun, Cemal (2011). Anksiyete Bozukluğu: Kişilerarası Tarz, Kendilik Algısı ve Öfke açısından Bir Değerlendirme. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, S. 12, s. 107-113.
- Topses, Gürsen ve Serin, Nergiz (2012). *Psikolojik Danışma ve Kişilik Kuramları*. 1. Basım, Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Tuna, Saffet Murat (2005). *Günümüzde Psikoterapi*. 2. Basım, İstanbul: Metis Yayınları.
- Yavuzer, Nurgül (2013). İnsanın Saldırgan ve Yıkıcı Doğasını Anlamak. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.12, S. 23, s.43-57.
- Yıldızoğlu, Hüseyin (2013). *Okul Yöneticilerinin Beş Faktör Kişilik Özellikleriyle Çatışma Yönetimi Stili Tercihleri Arasındaki İlişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
<http://www.beyazperde.com/filmler/film-206191/>
<http://www.nkfu.com/karen-horney-kimdir/> (10 Eylül 2013).